

ВИМОГИ ДО МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ВЧИТЕЛІВ В ОЦІНЦІ ВІДОМИХ ПЕДАГОГІВ

Кольцова О.С.

Херсонський державний університет

Анотація. У статті висвітлено питання місця та ролі моральних якостей як складової частини професійних якостей вчителів.

Ключові слова: мораль, якості, вчитель, виховання, ідеал, досвід.

Аннотация. Кольцова О.С. Требования к моральным качествам учителей в оценке известных педагогов. Статья освещает вопрос места и роли моральных качеств как составной части профессиональных качеств учителей.

Ключевые слова: мораль, качества, учитель, воспитание, идеал, опыт.

Annotation. Koltsova O.S. Requirements for the moral standing of teachers in assessing the well-known educators. Article highlights the question of the place and role of moral qualities as an integral part of professional qualifications of teachers.

Keywords: moral, qualities, teacher, education, ideal, system, experience.

Вступ. Однією із задач системи освіти є виховання гармонійної і всесторонньо розвинутої особистості. Ця задача є найскладнішою і відповідальною, її виконання залежить від професійного рівня вчителя і його особових якостей.

Вирішення проблем підготовки вчителя до виконання його професійних функцій на сучасному етапі неможливо відокремити від історії розвитку педагогічної думки в країні, без використання теоретичної і практичної спадщини педагогів минулого.

Теоретичною основою дослідження є положення світової педагогічної думки вітчизняних та зарубіжних філософів і педагогів: Платона, Аристотеля, Я.Коменського, Й.Песталоцці, Д.Локка, Ж.Ж.Руссо, К.Ушинського, А.Макаренка, В.Сухомлинського, І.Зязюна, С.Сисоєвої та ін.)

Однією з найактуальніших у педагогіці й філософії освіти є проблема професіоналізму, культури та духовно-морального обличчя вчителя. З огляду на це, наше дослідження є актуальним.

Формулювання цілей роботи.

Мета дослідження полягає у визначенні в історії розвитку педагогічної думки місця та ролі моральних якостей вчителя.

Поставлена мета передбачає виконання таких *завдань*: з'ясувати стан дослідження проблеми в педагогічній теорії та виховній практиці.

Результати дослідження.

Світовий соціально-історичний досвід дає можливість визначити головну мету виховання як формування гармонійно і всебічно розвиненої особистості, підготовленої до ініціативної соціальної та професійної діяльності в сучасному суспільстві, здатної сприймати і примножувати його цінності. Успішне вирішення завдань національного виховання безпосередньо пов'язане з удосконаленням підготовки педагогів.

Особистість вчителя, його професійної якості із прадавніх часів хвилювали філософів та педагогів. Вагомого значення в історії педагогічної науки набула афінська система виховання як центр духовної культури того часу. В давньогрецькій літературі багато уваги приділялось особистості вчителя орієнтованого на виховання гармонійної особистості, який наділявся такими якостями, як інтелект, мужність, хоробрість, правдивість, естетичними засадами та ін. [3].

В античній філософії, людина розвинута відповідно своїй природі досить довго слугувала ідеалом вчителя, але на зміну їй прийшов ідеал християнський, де визначення ідеальної людини здійснювалося крізь призму християнської моралі. Абсолютним ідеалом став образ Ісуса Христа, який втілював такі чесноти, як любов до ближнього, доброту, чесність, мудрість, самопожертву. Цей ідеал був універсальним орієнтиром підготовки вчительських кадрів аж до початку ХХ століття, коли у вітчизняній літературі намітилась тенденція створення національного ідеалу вчителя, хоча низка мислителів попередніх епох зробила вагомий внесок у розвиток філософської рефлексії освіти, розглядаючи її у широкому соціокультурному контексті: Я. Коменський, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Ш. Амонашвілі та інші [5].

Вагомий внесок у розвиток педагогічної думки зробив Я.А. Коменський, який зазначав, що вчитель повинен мати глибокі і ґрунтовні знання, бути взірцем доброчесності, любити свою справу. На думку видатного педагога, саме від учителя, його освіти, знань та вмінь залежать усі успіхи у навчанні та вихованні учнів [1].

В плеяді видатних педагогів минулого одне із чільних місць належить англійському філософу і педагогу Дж. Локку. Він сформулював принципово важливе положення: навчання виступає засобом розвитку основоположних громадянських, моральних якостей особистості, тому вся праця і все мистецтво педагога повинні бути спрямовані на те, щоб озброїти вихованця доброчесністю та закріпити її.

В історичному поступі, французький просвітник Ж.Ж. Руссо наділяв особистість вчителя такими якостями, як доброчесність, щирість, доброта і висловлював бажання, щоб наставник і вихованець перебували в товариських відносинах, що ґрунтувалися б на взаємній довірі, тоді як швейцарський педагог Й.Песталоцці наполягав, що хороший вчитель повинен не тільки навчати, а й планомірно здійснювати виховну роботу з дітьми, перебуваючи в тісному контакті з учнями, привчати їх до чистоти, порядку та організованості. Й. Песталоцці цінував у вчителі такі якості, як любов до дітей, життєрадісність, винахідливість, скромність, безпосередність, моральна чистота [5,7].

Важливими в педагогічній науці є положення Ш. Амонашвілі, який вважав, що бути справжнім майстром педагогічної справи означає постійно шукати шляхів повного, вдалого, глибинного, точного, а деколи й витонченого вирішення проблем навчання і виховання, організації життя дітей, проблем роботи з батьками та громадськістю [5].

На погляд видатного вітчизняного педагога М.О.Корфа, вчитель повинен відчувати прагнення і сподівання простих людей, розуміти їх повсякденні інтереси, володіти народною культурою. У самих же учнів вчителю слід виховувати любов до рідного краю, до батьківської домівки, повагу до людини-трудівника. Важливою рисою характеру вчителя М.О.Корф називав

відповідальність за доручену справу, любов до своєї професії, до своїх учнів [6].

Вагоме місце в українській педагогічній науці займала роль вчителя в житті суспільства. Цим проблемам присвячені праці таких видатних українських педагогів, як А.Макаренко та В.Сухомлинський.

Реалії життя підвели А.Макаренка до висновку, що до педагогічної справи слід підходити як до виробництва, а вихователя розглядати як "робітника", перед яким поставлено конкретне завдання. Майстерність вихователя, на його думку, не є якимось особливим мистецтвом, що потребує таланту, і при бажанні нею можна оволодіти. Разом з тим, він вважав уміння виховувати таким самим мистецтвом, як добра гра на скрипці чи роялі. В педагогічній системі А.Макаренка перед вчителем ставляться завдання: любити свою професію; бути вимогливим, компетентним; глибоко знати інтереси, потреби та особливості вихованців; користуватися авторитетом. Він був переконаний, що педагог повинен досконало володіти мімікою, уміти організовувати, жартувати, мати поставлений голос, що сприяє найбільш точному виразу думок та почуттів [7, 8].

Актуальними залишаються і на теперішній час педагогічні погляди видатного українського педагога В.Сухомлинського. Особистість вчителя він розглянув як наріжний камінь навчання та виховання, а його професійну і педагогічну майстерність пов'язував із рівнем психологічної культури, психолого-педагогічних знань, розмаїттям засобів естетико-психологічного впливу на учнів. В.Сухомлинський був переконаний, що вчитель для вихованців може бути одночасно і другом, і наставником. Самодостатній вчитель наділяється такими позитивними рисами, як освіченість, педагогічний такт, доброзичливість, відчуття прекрасного, любов до дітей, гуманізм. У підготовці майбутнього вчителя велике значення надається досконалому володінню ораторським мистецтвом [2,7,10].

Видатний педагог К. Д. Ушинський вважав головним завданням вчителя виховання в учнів високих почуттів любові й відданості народові. Він вважав,

що у вчителів повинні панувати серйозність, що допускає жарт, але не перетворює всієї справи в жарт; ласкавість без нудотності; справедливість без причетності; доброта без слабості; порядок без педантизму і, головне, постійна розумна діяльність [1, 5].

Серед багатьох дослідників сучасності, важливе місце займає праця Л. Хорунжі, яка в своєму дослідженні вперше чітко визначила головні складові елементи професійної моралі, якою повинен володіти справжній педагог. Це, зокрема: повага до вихованців, педагогічний оптимізм, чітке розуміння душевного стану дитини, прагнення підняти авторитет кожного учня, виявлення інтересу до справ кожного учня, щирі та природні почуття, здатність максимально себе мобілізувати на спілкування з учнями, їх батьками та колегами. Не зважаючи на те, що їй вдалося структурувати поняття професійної моралі вчителя, Л. Хорунжа все ж таки не пропонує конкретного набору якостей, якими повинен володіти кожен педагог [12].

На відміну від Л. Хорунжі, Л. Старовойт пропонує конкретні вимоги, щодо вчительської моралі, роблячи це у вигляді конкретного набору моральних якостей, які необхідні кожному педагогу. В числі запропонованих нею якостей містяться наступні: повага та любов до дітей, тактовність, делікатність, чуйність та доброта, терпимість, чесність, душевна щирість, почуття гумору, відповідальність, благородство, вихованість, справедливість [11].

Ґрунтовні доробки щодо сутності педагогічної діяльності належать І. Зязюну, який вважає, що пізнавальний досвід педагог повинен передати вихованцю в процесі навчання, а моральний - організуючи взаємовідносини у процесі діяльності. Здійснюючи виховну функцію, вчитель повинен вміти прищепити загальнолюдські цінності у свідомість і поведінку учнів через власне ставлення до того чи іншого питання [4].

Важливими в українській педагогічній науці є положення, сформульовані С.Сисоєвою, яка акцентує увагу на такій важливій категорії в процесі морального виховання, як педагогічна творчість учителя, яка полягає в тому, що об'єктом педагогічної творчості є особистість дитини, а результатом -

формування цієї особистості. На педагогічну творчість впливають фактори, які важко прогнозувати, вона потребує вміння керувати своїм творчим самопочуттям, завжди обмежена часом і потребує від учителя вміння оперативно приймати рішення [7, 9].

Висновки.

Отже, особистість вчителя складається із трьох взаємопов'язаних компонентів: професійного, особистісного та морального. За цими показниками в повсякденному житті оцінюється вихованість кожного суб'єкта, але вчителя – насамперед. Огляд історичної і сучасної літератури дає можливість сформулювати модель вчителя як людини висококультурної, освіченої, доброї, вольової, обдарованої. Всебічний розвиток особистості вчителя передбачає формування загальнолюдських норм життєдіяльності, а також добра, краси, істини, свободи й совісті, поваги й любові. Адже саме він має прищеплювати ці чесноти дітям, котрі обов'язково порівнюватимуть усе сказане ним з поведінкою самого педагога.

Подальші дослідження планується провести у напрямку вивчення інших проблем морального виховання учнів.

Список літератури.

1. 20 видатних українських педагогів. Персоналії в історії національної педагогіки / Ред.: А.М. Бойко. — Полтава, 2002. — 452 с.
2. В.О.Сухомлинський про виховання особистості школяра: навч.-метод. посіб. / О.В. Білюк. — Миколаїв: Іліон, 2007. — 160 с.
3. Витоки ідеї морального виховання у вченнях філософів стародавньої Греції / К.Є. Каліна // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. — 2006. — N 11. — С. 49-52.
4. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність як мистецька дія: Посібник для вчителів // Рідна школа – 1995. – №7 – 8. – С. 31 – 50.
5. Історія педагогіки: Навч.-метод. посіб. Ч. 1. Історія зарубіжної педагогіки / Т.С. Гаміна, А.Б. Рацул, А.Л. Турчак. — Кіровоград: Полігр.-вид. центр ТОВ "Імекс ЛТД", 2003. — 132 с.

6. М. О. Корф про професійну підготовку вчителя / І. Шумілова // Рідна шк. — 2006. — N 6. — С. 75-77.
7. Особистість вчителя: філософсько-історичний екскурс / І.Табачек // Мультиверсум. Філософський альманах. - К.: Центр духовної культури, - 2004. - № 42.
8. Педагогічна спадщина А.С.Макаренка в контексті особистісно орієнтованого підходу у вихованні: Моногр. / В.В. Бучківська; Ред.: В.М. Зоц; Хмельниц. гуманіт.-пед. акад. — Хмельниц., 2007. — 186 с.
9. Педагогічна творчість учителя: визначення, теоретична модель, функції підготовки / С.О. Сисоєва // Педагогіка і психологія. — 1998. — N 2. — С. 161-172.
10. Проблема педагогічної творчості вчителя у спадщині В.О. Сухомлинського / М. Антонєць // Рідна шк. — 2006. — N 9. — С. 7-10.
11. Старовойт Л.В. Модульна система в професійному навчанні // Рідна школа. — 1997. - № 5. — С. 41.
12. Хорунжа Л.П. Гуманізація навчально-виховного процесу // Рідна школа. — 1999. - № 1. — С. 36.